

До спеціалізованої вченої ради ДФ 61.051. 013
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
пл. Народна, 3, м. Ужгород, Закарпатська
область, 88000

ВІДГУК

офіційного опонента Зубенко Ганни Вікторівни, кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна на дисертацію Волошенюк Галини Богданівни на тему “Джерела виборчого права України: проблеми теорії та практики” подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право, з галузі знань 08 Право

Докладне вивчення тексту поданої на захист дисертації Волошенюк Галини Богданівни на тему “Джерела виборчого права України: проблеми теорії та практики” поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – «Право», зі спеціальності 081 – «Право», а також наукових праць здобувача, опублікованих за темою дисертації, дають підстави для формулювання опонентом наступного висновку.

Ступінь актуальності обраної теми. Конституція України, визначивши в ст. 1 статус України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, встановила також що носієм і єдиним джерелом влади в державі народ, який реалізує владу безпосередньо або через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Таким чином, безпосереднє волевиявлення громадян України є визначальним чинником для подальшого розвитку держави і суспільства. Визнання Українського народу носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в державі вимагають активного дослідження проблем, пов'язаних із реалізацією виборчого права.

Реалізація активного і пасивного виборчого права, організація та проведення виборів Президента України, народних депутатів України, місцевих виборів, потребує належного конституційно-правового регулювання, в якому останнім часом відбулись суттєві зміни (набуття з 1 січня 2020 року чинності Виборчого кодексу України). Однак вже в липні 2020 року в Виборчий кодекс України було внесено значну кількість змін, які стосуються всіх видів виборів та всіх етапів виборчого процесу і передбачають коригування більш, ніж 200 з 289 статей цього нормативно-правового акту. Крім того, потребують приведення у відповідність Виборчому кодексу України інші закони а також підзаконні нормативно-правові акти. Цей факт свідчить про те, що на сьогоднішній день необхідність вдосконалення конституційно-правового регулювання і практики проведення виборів не втратила своєї актуальності. Недосконалість нормативно-правового регулювання забезпечення реалізації виборів обумовлює актуальність глибокого і всебічного дослідження джерел виборчого права України.

Незважаючи на те, що окремі питання правової природи джерел виборчого права досліджувалися як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, проте питання, які висвітлюються у дисертації Г.Б. Волошенюк не достатньо глибоко розроблені у науці конституційного права. Все це свідчить про наукову та практичну значущість дослідженої теми, її актуальність і перспективність.

Про актуальність обраної теми дисертаційного дослідження свідчить також її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Зокрема, обраний дисертанткою напрям дослідження пов'язаний зі Стратегією розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 рр.; Пріоритетними тематичними напрямами наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2015 р. № 942; відповідає науково-правового напрямку дослідження Державного вищого навчального закладу “Ужгородський національний університет” “Актуальні проблеми законодавства

України в контексті розвитку європейського приватного права” (номер державної реєстрації 0115U003901).

Тому дисертація Г.Б. Волошенюк присвячена актуальній в теоретичному і практичному відношенні темі – висвітленню правової природи та характеристики окремих джерел виборчого права України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані автором, у своїй більшості є обґрунтованими і переконливими.

Наукова розробка теми здійснювалася дисертанткою з урахуванням сучасних наукових досліджень у сфері конституційного права України і зарубіжних країн, інших національних галузей публічного права, спираючись на праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема, М.О. Баймуратова, Ю.Б. Ключковського, О.В. Марцеляка, Ю.Р. Мірошніченка, В.Ф. Несторовича, В.Ф. Погорілка, В.О. Серьогіна, О.В. Совгирі, О.Ю. Тодики, Ю.М. Тодики, В.Л. Федоренка, В.М. Шаповала та ін.

Методологія проведеного дослідження характеризується повнотою, об’єктивністю та спадковістю конституційно-правових думок. Авторка вміло застосувала загальнонауковий діалектичний метод дослідження, історичний, порівняльно-правовий, логіко-семантичний, системно-структурний, формально-юридичний, порівняльно-правовий, функціональний та інші методи пізнання процесів і явищ, що дозволило їй здійснити цілісний та системний аналіз досліджуваної проблематики, забезпечило достовірність положень і вирішення поставлених перед дисертантом цілей і завдань. В рамках вдало поставлених завдань Г.Б. Волошенюк сформульовані об’єкт і предмет дослідження. Так, об’єктом дисертаційного дослідження авторка, цілком слушно, визначає джерела конституційного права України; предметом дослідження – проблеми теорії та практики джерел виборчого права України.

Про системність представленого дослідження свідчить структура дисертації, яка характеризується цілісністю й логічною послідовністю, є такою,

що відображає загальне бачення досліджуваної авторкою проблематики. Зокрема, як свідчить зміст роботи, в ході наукового пошуку, відповідно до законів формальної та діалектичної логіки, у першому розділі було закономірно проведено онтологічний та аксіологічний аналіз джерел конституційного права України та їх видів; розкрито правову природу джерел виборчого права України та на цій основі вироблено їх авторське визначення; розкрито місце та роль джерел виборчого права України в системі джерел конституційного права.

Цікавим з наукової та практичної точок зору, а також змістовним є і другий розділ, який присвячений юридичній характеристиці окремих джерел виборчого права України. Дисертанткою проаналізовано місце і роль Конституції України в системі джерел виборчого права; охарактеризовано місце міжнародно-правових актів в системі джерел виборчого права України; досліджено Виборчий кодекс України та виборчі закони як джерела виборчого права України; надано наукову характеристику таким джерелам виборчого права, як підзаконні нормативно-правові акти; сформульовано, викладено та обґрунтовано власні пропозиції стосовно можливих шляхів удосконалення вітчизняного виборчого законодавства.

Вищезазначене свідчить про логічну послідовність дисертаційного дослідження Г.Б. Волошенюк. Усі розділи, підрозділи як структурні частини роботи підпорядковані одній, чітко визначеній меті, яка деталізується конкретними завданнями, що поставила перед собою дисертантка.

Можна виокремити ключові проблеми, які вирішуються Г.Б. Волошенюк в дисертаційному дослідженні. Вони складають значний інтерес для теорії та практики вітчизняного конституційного права, спрямовані на вирішення існуючих проблем у сфері українського державотворення. Зокрема, у *першому розділі* дисертаційного дослідження надається характеристика системи джерел конституційного права України як нормативно-правові приписів суб'єктивно-об'єктивного характеру, що мають зовнішню форму і внутрішню будову, яка представлена системою субординаційних, різнопорядкових, взаємодіючих і пов'язаних між собою креативними,

предметними і структурно-функціональними зв'язками елементами, які втілюють і юридично закріплюють волю народу і держави (підрозділ 1.1.); досліджуються джерела виборчого права України та їх окремі види, надається їх визначення та розкриваються притаманні їм риси (підрозділ 1.2.); здійснюється розгорнута класифікація джерел виборчого права України за різноманітними критеріями (змістом, колом суб'єктів право творення, ієрархією, юридичною силою, національною приналежністю, ступенем деталізації, територією та часом дії, місцем і роллю у правовому регулюванні, формою правового буття та ін.) (підрозділ 1.2.).

У другому розділі дисертаційного дослідження докладно розглядаються окремі джерела виборчого права України: Конституція України, міжнародно-правові акти, Виборчий кодекс України та виборчі закони, підзаконні нормативно-правові акти, акцентується увага на їх ролі та місці в системі джерел виборчого права (підрозділи 2.1.-2.4.).

Велике значення для подальших наукових досліджень мають напрацювання дисертантки щодо термінології, зокрема стосовно визначення понять «джерела конституційного права», «системи джерел конституційного права України», «джерела виборчого права України» тощо.

Вищезазначені та інші наукові положення, висновки і рекомендації, що містяться у роботі, є авторськими, належним чином обґрунтовані і достовірні, викликають безсумнівний інтерес. Аргументовані пропозиції щодо внесення змін та доповнень до чинного законодавства, спрямовані на подальший розвиток та удосконалення джерел виборчого права України. Слушними є міркування дисертантки щодо необхідності наділення Центральної виборчої комісії правом на конституційне подання щодо офіційного тлумачення Конституції України.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Г.Б. Волощенко має наукову новизну, яка полягає у тому, що робота є першою у національній юридичній науці спробою комплексно, з використанням сучасних методів пізнання,

урахуванням новітніх досягнень науки конституційного права дослідити джерела виборчого права України, визначити проблемні питання, що виникають в сфері нормативно-правового врегулювання організації та проведення виборів та сформулювати авторське бачення шляхів їх вирішення.

До найбільш вагомих наукових положень дисертації, що характеризуються новизною, на думку опонента, слід віднести такі:

- вперше дано дефініцію джерел виборчого права України; визначено риси джерел виборчого права України;

- удосконалено підхід щодо співвідношення конституційного і виборчого права України; класифікацію джерел виборчого права України за різноманітними критеріями;

- набули подальшого розвитку наукові позиції щодо розуміння правової природи джерел права та доцільності використання паралельно двох термінів: “джерела (форма) права”; порівняльно-правовий аналіз особливостей нормативно-правового закріплення виборів та виборчого права на рівні конституції зарубіжних держав та України.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що матеріали дисертації дають підстави і наукову основу для подальшого дослідження джерел конституційного права України взагалі та джерел виборчого права України зокрема, збільшують наукові знання щодо специфіки їх правової природи та дають можливість використання як національного так і міжнародного досвіду у цих питаннях.

Наукові положення, пропозиції і висновки, сформульовані у дисертації, можуть бути використані при вдосконаленні чинної законодавчої бази шляхом виявлення й подальшого усунення неточностей, прогалин, подолання наявних суперечностей у сфері регулювання організації та проведення виборів в Україні; при викладанні навчальних курсів з конституційного права; в роботі вітчизняних органів державної влади та місцевого самоврядування, формуванні правової культури політичних і громадських діячів.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Достовірність, новизна, а також повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні відображені у достатній кількості наукових статей, опублікованих у вітчизняних наукових фахових виданнях та зарубіжних збірниках наукових праць, а також тез доповідей виступів на наукових конференціях. Виклад основних результатів дисертації в наукових фахових виданнях є повним, перелічені публікації повністю відповідають положенням, висновкам і рекомендаціям дослідження, а також вимогам, які ставляться до такого виду наукових робіт.

Дисертація є самостійною завершеною роботою, **порушення академічної доброчесності в дисертаційній роботі відсутні.** Зміст дисертаційного дослідження Г.Б. Волошенюк грамотний, стиль викладення матеріалу науковий. Дослідження оформлено у відповідності до вимог, які ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. У цілому робота є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують поставлені авторкою наукові завдання та мають суттєве значення для науки конституційного права.

Водночас при загальній схвальній оцінці дисертаційного дослідження вважаємо за необхідне висловити певні критичні зауваження щодо окремих положень роботи, які загалом мають дискусійний характер і не заперечують позитивної оцінки дисертаційної роботи Г.Б. Волошенюк.

По-перше, на с. 71-72 дисертаційного дослідження авторка однією з ознак джерел виборчого права є називає те, що «джерелами виборчого права України є не тільки національні правові акти, а й чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України». Однак ця ознака не знаходить свого відображення в авторському визначенні поняття «джерел виборчого права України» як сукупності нормативно-правових актів України, що є результатом зовнішньої форми об'єктивації встановлених чи санкціонованих Українським народом або відповідними органами публічної

влади виборчих норм, що регулюють сферу правових відносин, які виникають у галузі формування представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування і безпосередньо спрямовані на реалізацію народного суверенітету, мають комплексний характер, юридичну силу й забезпечуються всіма заходами державного впливу, що передбачені чинним законодавством. З урахуванням вищезазначеної ознаки вбачається за більш доцільне визначення джерел виборчого права України як сукупності нормативно-правових актів України та міжнародно-правових актів.

По-друге, здійснюючи класифікацію джерел виборчого права, авторка за традиційністю для національної правової системи поділяє джерела виборчого права на: 1) традиційні (Конституція, закони України тощо); 2) нетрадиційні (судові прецеденти, наприклад, Рішення Європейського суду з прав людини і т. ін.), а за національною приналежністю на: 1) джерела, які прийняті вітчизняним суб'єктом правотворення; 2) джерела, які являють собою міжнародні договори та являють собою міжнародні виборчі стандарти. За цієї умови вбачається за доцільне здійснити класифікацію джерел виборчого права України за ієрархією на: 1) Конституцію України; 2) міжнародно-правові акти; 3) Виборчий кодекс України та закони України; 4) підзаконні нормативні акти. А за таким критерієм, як форма правового буття додати таке джерело як практика Європейського суду з прав людини.

По-третє, аналізуючи міжнародно-правові акти як міжнародні правові стандарти і джерела виборчого права України на с. 140-141 дисертаційного дослідження авторка згадує правові позиції Європейського суду з прав людини, що надають тлумачення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та ст. 3 Першого Протоколу до неї, та в яких визначається правова природа виборчих стандартів. Вважаємо, що оскільки згідно з Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» при розгляді справ практика Європейського суду з прав людини застосовується як джерело права, це джерело виборчого права України потребує більш ґрунтовного дослідження.

у той же час наведені зауваження носять дискусійний характер, сприяють подальшим науковим пошукам з окресленої проблематики та не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження.

Таким чином, дисертаційна робота Волошенко Галини Богданівни на тему “Джерела виборчого права України: проблеми теорії та практики” є самостійним, завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання, яке полягає у висвітленні низки теоретичних та практичних питань, пов’язаних з розумінням джерел виборчого права України; удосконалені теоретичних конструкцій, що визначають правову природу джерел виборчого права України, виробленні рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення виборчого законодавства, що в свою чергу має суттєве значення для практики вітчизняного державотворення. Дисертація відповідає галузі знань 08 Право, спеціальності 081 Право, вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 3.04.2019 р. № 283), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6.03.2019 р. № 167, а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

Доцент кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент

Ганна ЗУБЕНКО

“23”

Вісник оприлюдн.
24.11.2021р
Голова Великої ради
ДП 61.053.013
проф. Белов Д.М.